

необходимость определения его местоположения. Рассмотрена целесообразность размещения жилья длительного пребывания в структуре жилых районов, административного центра города интегрированной застройки.

Ключевые слова: жилье длительного пребывания, жилая застройка, смешанная застройка, административный район, многофункциональный комплекс

Abstract

The question of accommodation facilities in the town-planning structure of the city as a multifunctional spatial structure. Also refers to the need of cities to long-stay accommodation and the need to determine its location. We consider the appropriateness of placing housing in the structure of long-stay residential areas, the administrative center of the city and integrated development.

Keywords: long-stay housing, residential buildings, mixed development, administrative area, multifunctional complex.

УДК 728.1

Ю. Ф. Сазонова,
*канд. арх. Полтавський національний
технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ ЖИТЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: у статті показано, що ефективна організація візуального житлового середовища передбачає дослідження потреб мешканців, зокрема виявлення психологічних особливостей сприйняття естетичних характеристик даного середовища.

Ключові слова: візуальне сприйняття, естетичне сприйняття, естетичні характеристики, житлове середовище, сенсорний вплив, емоційний стан, естетична інформація.

Постановка проблеми.

Розв'язання проблеми забезпечення широких верств населення житлом спричинило низку проблем "економічного масового житла", серед яких слід виділити заміну реального користувача "середньостатистичною людиною" зі стандартним переліком фізіологічних та психологічних потреб.

Втім, недооцінювання ролі умов організації процесів життєдіяльності індивідууму може призвести до значних порушень нервової системи і здоров'я в цілому. Сучасний темп життя спричиняє постійне перебування людини у стані перевантаження нервової системи надмірною кількістю інформації та негативних стресових впливів, що вимагає додаткових заходів для охорони і зміцнення психічного здоров'я.

У цих умовах великої актуальності набуває питання формування житлового середовища, яке може компенсувати вплив агресивного оточення та коректувати функціональний стан психіки, зокрема формуючи позитивний емоційний настрій мешканців.

Аналіз вітчизняної практики виявив недоліки візуальної організації об'єктів житлового середовища, пов'язані з відсутністю врахування зорового сприйняття середовища.

Актуальність дослідження пов'язана з практичною необхідністю вивчення психологічних особливостей естетичного сприйняття житлового середовища, що обумовлює визначення характеристик виразності та вибір найбільш оптимальних шляхів гармонізації даного середовища.

Аналіз останніх досліджень.

Пошуку рішень проблем естетичного сприйняття архітектурного середовища присвячені наукові дослідження багатьох вчених, серед яких М. Бархін, Ю. Божко, М. Березін, А. Іконніков, В. Глазичев, Дж. Гібсон, Г. Осиченко, А. Раппопорт, Н. Степанян, М. Федоров, В. Шимко та ін.

Втім, взаємовплив організації житлового середовища та естетичного сприйняття з урахуванням психологічних особливостей сучасної людини досліджений не достатньо і потребує вивчення не лише наукових праць з теорії архітектури, але й активізації міжгалузевих досліджень, зокрема інтегрального врахування наукових знань сучасної медицини, психології та соціології, які дозволять об'єктивно сформулювати механізми позитивної динаміки стану здоров'я та поведінки індивідуумів під впливом архітектурно-художніх характеристик виразності.

Аспекти соціально-просторової організації житлового середовища досліджували Є. Баженова, О. Буряк, Г. Іванов, Л. Коган, І. Конторович, А. Крайній, Б. Крундишев, В. Макухіна, О. Німейер, Н. Нечаєв, А. Степанов, Л. Яременко та ін.

Питання соціально-психологічного сприйняття архітектурного середовища вивчали Р. Арнхейм, М. Вебер, К. Дей, В. Іовлев, К. Лінч, Ю. Манусевич, Г. Мінервін, І. Ткачиков, Н. Яргіна та ін.

Аспекти фізіологічних механізмів візуального сприйняття висвітлені у

наукових дослідженнях Р. Арнхейма, І. Берншетей, Є. Беляєвої, Р. Грегорі, К. Майкелса, В. Філіна та ін.

У наукових дослідженнях та публікаціях Н. Габреля, А. Гончара, П. Казанцева, А. Крашеніннікова, Г. Лаврика, Ю. Лапіна, В. Ліцкевича, Б. Мержанова, С. Паршуткіна, В. Ярового висвітлюються окремі аспекти удосконалення умов комфортності житлового середовища.

Аналіз досліджень з даної проблематики виявив, що аспекти естетичного сприйняття візуального житлового середовища потребують уточнень.

Результати дослідження.

Інтенсивна урбанізація призвела до суттєвих змін візуального середовища, у зв'язку з чим, виникло протиріччя між можливостями сенсорної системи організму людини та естетичними параметрами оточення. Незважаючи на еволюційну динаміку людини як біологічного виду, більшість систем організму та фізіологічних показників не зазнали суттєвих змін, зокрема механізми зору, в той час як умови для існування значно відрізняються від екологічно сприятливих. Втім, розвиток та ускладнення психо-емоційних реакцій організму сучасної людини актуалізували необхідність вивчення питання візуального сприйняття штучного середовища.

Візуальне сприйняття – це процес здобуття інформації про оточуюче візуальне середовище, який базується на синтезі відчуттів і реалізується у створенні уявного образу. Сучасна людина змушена швидко та інтенсивно опрацьовувати надмірну кількість візуальної інформації, в зв'язку з цим, продукувати спрощені "вторинні" образи. Такі образи-еталони накопичуються у базі пам'яті, використовуються для оцінювання візуальної середовищної ситуації в процесі ідентифікації (ототожнення) з образом об'єкту сприйняття і вибору адекватної реакції [1, 2, 4].

Особливості механізмів візуального сприйняття полягають у тому, що візуальна інформація транслюється і сприймається диференційовано.

Найшвидше реагує механізм сприйняття, який розпізнає візуальні інформативні характеристики середовища, що можуть спричинити загрозу нормальному функціонуванню нервової системи організму людини (принцип захисту).

Достатньо швидко сприймається та засвоюється візуальна інформація, яка співпадає з ціннісними орієнтирами та потребами особистості (принцип резонансу).

Візуальні елементи оточення, які протирічать очікуванням, сприймаються і опрацьовуються найдовше (принцип настороженості) [2, 4].

Естетичне сприйняття, як складова візуального сприйняття, має відкритий характер, який базується на життєвому досвіді суб'єкту, його

естетичних вподобаннях та цінностях. Вибірковість та глибина естетичного сприйняття обумовлені станом культури суспільства та культурним потенціалом особистості.

Психологічні явища, які виникають в результаті споглядання – це відчуття, уяви, думки та почуття, що відносяться до внутрішнього змісту естетичного сприйняття, вони складають асоціативний фактор, який обумовлює естетичну оцінку візуального середовища.

Естетичне сприйняття архітектурного середовища відбувається на фізіологічному, психологічному, емоційному та раціональному рівнях. Сприйняття естетичних характеристик архітектурного середовища передбачає сукупне засвоєння візуальної інформації про об'ємно-просторову структуру, архітектурно-художню форму, ідейно-художній зміст, функціональне значення, вираження роботи конструктивної системи [2, 3, 6, 7].

В процесі естетичного сприйняття архітектурного середовища істотну роль відіграють такі умови: час сприйняття (короткочасне, тривале), темп сприйняття (швидкий рух, повільний рух, спокій) та послідовність сприйняття (зміна вражень, сумування вражень).

Індивідуальність естетичного сприйняття обумовлюється наявністю об'єктивних та суб'єктивних складових.

Естетичне сприйняття архітектурного середовища включає такі складові як "очікуване сприйняття середовища", залежне від сформованих стереотипів та "несподівані враження", які виникають при взаємодії з оригінальними характеристиками виразності середовища та викликають зацікавлення користувача [1, 8, 9].

При чому, "несподівані враження" можуть викликати як позитивні, так і негативні стреси для нервової системи.

Слід враховувати, що конкретний індивідуум формує свої естетичні стереотипні та індивідуальні уявлення щодо оточуючого середовища відповідно до традицій, норм поведінки та життєдіяльності.

Найперші естетичні стереотипи людина отримує з дитячого віку, перебуваючи у житловому середовищі і протягом усього життя зберігає стійкі уявлення про місце проживання. В безперервному процесі естетичного сприйняття середовища накопичується і збагачується її особиста система символів та асоціативних вражень.

Локальний естетичний колорит житлового середовища відіграє роль механізму гармонізації, завдяки якому формується єдиний емоційний клімат середовища, при цьому елементи цього середовища водночас мають ознаки, які об'єднують їх із оточенням і вирізняють з-поміж нього.

Задачами організації візуального середовища є гармонізація просторово-

часових, орієнтаційних та емоційно-естетичних зв'язків.

Рівень візуального комфорту житлового середовища залежить від візуальних параметрів архітектурних просторів та об'єктів, призначених для проживання людини: житлових будинків чи квартир, системи відкритих просторів різного розміру та рівню, які знаходяться в безпосередній близькості до житла (прибудинкові простори, дворові простори, комунікативні простори).

Підвищення естетичної комфортності житлового середовища досягається завдяки виявленню унікальних якостей місцевості (рельєф, рослинність, водоймище тощо) та трансляванню цих якостей через штучні елементи – іміджеві знакові об'єкти. Також важливе значення має урізноманітнення об'ємно-просторових рішень візуальних елементів житлового середовища за допомогою використання засобів ландшафтної організації прибудинкової ділянки, геопластики, декоративних водних об'єктів, засобів озеленення екстер'єру чи інтер'єру житла, модульних композицій [4, 8, 10].

Безумовно, відповідність житлового середовища сенсорним потребам людини стимулює позитивні фізіологічні та психологічні реакції, і виражається в осмисленні власної причетності до оточення.

Таким чином, відбувається створення позитивного емоційного та раціонального досвіду для певної цільової аудиторії – мешканців даного житлового середовища.

Кількість та якість естетичної інформації конкретного фрагменту житлового середовища обумовлюють вибір моделі поведінки його мешканців, яка демонструє певне ставлення до свого оточення.

Характерними недоліками сучасних житлових структур є візуальна одноманітність, просторова дезорієнтація, неврівноважений темп руху і сприйняття, одноманітність візуальних сценаріїв.

Деструктивні візуальні характеристики житлового середовища викликають почуття відчуження та потреби пошуку психологічного захисту. Стан "апатії", "депресії", "труднощі ідентифікації", розповсюджені психологічні проблеми мешканців сучасних мегаполісів, переважно пов'язані із втратою генетичних зв'язків з місцями традиційно сформованого житлового середовища. Досить часто мешканці житлового середовища з незадовільними естетичними показниками активно виражають своє негативне ставлення через агресивну поведінку та прояви вандалізму [1, 2, 6].

Одним із ефективних шляхів компенсації деструктивного впливу візуального середовища вважається інтенсивна організація зон озеленення, які можна застосовувати для корекції та акцентування візуальних елементів. Досягнення гуманних характеристик візуального житлового середовища залежить певною мірою від використання переважної кількості візуальних

елементів та просторів, співрозмірних людині.

Важливою умовою стимулювання позитивних психо-емоційних реакцій є використання мобільних декоративних засобів, які урізноманітнюють систему постійних візуальних зв'язків.

Проте, провідною вимогою до підвищення рівню візуальної комфортності сучасного житлового середовища є наближення естетичних характеристик штучно створених елементів до естетичних характеристик природних елементів.

Щоденне перебування в житловому середовищі з біопозитивними естетичними характеристиками забезпечує мешканців доцільною концентрацією інформації.

Висновок.

Аналіз механізмів візуального сприйняття в цілому, та засвоєння естетичної інформації архітектурного середовища зокрема, дає змогу визначати архітектурно-художні характеристики, які викликають позитивну реакцію сенсорної системи організму людини.

Дослідження структурних складових естетичного сприйняття житлового середовища забезпечує виявлення загальних та індивідуальних потреб потенційних мешканців та сприяє прогнозуванню сценаріїв поведінки у конкретних середовищних ситуаціях.

Естетичні характеристики візуального житлового середовища, як об'єкту сприйняття, активно впливають на психофізіологічний стан людини в процесі життєдіяльності, при цьому значну роль в процесі інтерпретації та прийнятті рішень щодо способу освоєння середовища, відіграють естетичні стереотипні та індивідуальні уявлення.

Регулювати процес сприйняття мешканців візуальних характеристик середовища житлової забудови можна, змінюючи умови сприйняття та інтенсивність виразності естетичних елементів.

Врахування психологічних особливостей естетичного сприйняття житлового середовища дозволяє визначити оптимальність прийомів та спектр необхідних засобів підвищення позитивної інформативності візуального оточення.

Подальший напрямок дослідження планується зосередити на аналізі соціально-психологічних аспектів проектування житлового середовища, зокрема сценарного моделювання.

Література:

1. Аракелян Р. Г. Повышение качеств жилой среды с учетом ценностей традиционных жилых образований (на примере территории Армянского нагорья): диссертация на соискание научн. степени канд. архитектуры: спец. 05.23.21 / З. Г. Аракелян – Москва, 2011. – 179 с.
2. Беляева Е. Л. Архитектурно-пространственная среда как объект зрительного восприятия / Е. Л. Беляева. – М.: Стройиздат, 1977. – 127 с.
3. Березин М. П. Пространство восприятие — поведение. Вопросы архитектуры в работах зарубежных теоретиков // Строительство и архитектура Ленинграда, 1975 г. №7, - Ленинград: Лениздат, С. 39 - 42.
4. Грегори Р. Л. Глаз и мозг. Психология зрительного восприятия/ Р. Л. Грегори - М.: Прогресс, 1970 – 270 с.
5. Иовлев В. И. Экопсихология для архитекторов: процесс и форма: учеб. пособие / В. И. Иовлев – Екатеринбург: Архитектон, 1996.– 304 с.
6. Дж.Гибсон. Экологический поход к зрительному восприятию:пер.с англ./общ.ред. О. Б. Логвиненко. – М: Прогресс, 1988. – 464 с.
7. Филин В. А. Видеоэкология. Что для глаза хорошо, а что – плохо / Василий Анатольевич Филин; М.: ТАСС-реклама, 1997. – 320 с.
8. Титов А. Л. Организация архитектурной среды и поведение человека: диссертация на соискание научн. степени канд. архитектуры: спец.18.00.01 / А. Л. Титов – Москва, 2004. – 121 с.
9. Ткачиков И. Н. Архитектурная психология./ И. Н. Ткачиков – Киев: Знание, 1980.24 с.
10. Frick D. The Quality of Urban Life: Social Psychology and Physical Conditions / Ed. By D. Frick.– Berlin, N.Y.: W/ de Gruyter, 1986.– 261 p.

Аннотация

В статье показано, что эффективная организация визуальной жилой среды предполагает исследование потребностей жителей, в том числе выявление психологических особенностей восприятия эстетических характеристик данной среды.

Ключевые слова: визуальное восприятие, эстетическое восприятие, эстетические характеристики, жилая среда, сенсорный влияние, эмоциональное состояние, эстетическая информация.

Annotation

The article shows that the effective organization of visual research provides habitat needs of residents, including identification of psychological characteristics of perception of the aesthetic characteristics of the environment.

Key words: visual perception, aesthetic perception, aesthetic characteristics, living environment, sensory effects, emotional state, aesthetic information.